

Na Gorenjskem je lušno.

Binkošti. Na Binkoštno nedeljo zadoni že ob treh zjutraj po vseh cerkvah glasno pritrkovanje, ki traja celo uro. Tedaj gre zbuditi hišni gospodar vso družino in potem molijo kleče vse tri dele rožnega venca. Da prihajajo iz svojih ležišč več ali manj kisli obrazi, je umevno, kajti ni posebno prijetno tako zgodaj zapustiti gorko posteljo.

Ko je molitev končana, gredo »rosico brat«. Binkoštnega jutra rosa ima baje to posebnost, da obvaruje obraz peg, izpušlajev, tvorov in drugih kožnih bolezni. V ta namen se mora poklekiniti na tla in z obrazom podrgniti po mokri travi. Pri tem se mora govoriti naslednje vrstice:

»Oj ti binkoštna rosica,
Materi Božje si škropica,
obvaruj mene turov (tvorov) in peg
in drugih kožnih nadleg!«

V naši vasi vedo povedati o nekem hlapcu, ki je šel »rosico brat«, da bi se iznebil mozoljev, ki jih je imel vse polno po obrazu. Ko se je valjal po travi, je pa nesreča hotela, da je zadel z obrazom na nekaj, kar živali — včasih pa tudi ljudje — puščajo v travi. Razume se, da se je potem njegova molitvica končala s prozaično kletvico.

V ostalem smo praznovali Binkošti povsem slično drugim praznikom. Izvzeti so bili seveda srečni birmanci in njihovi botri. Zadnje čase so se lepe birmanske navade precej predrugačile, čemur so mnogo krive razmere, v katerih živimo sedaj. Ko sem bila jaz birmanka, je bilo tako-le:

Četudi je bilo med mojo materjo in mojo botro že domenjeno, vendar sem morala botro samo še posebej prositi za to uslugo. In ko mi je »dala besedo«, potem je šele zares držalo.

Odslej je odločevala glede birme izključno samo botra. Štirinajst dni pred Binkoštni mi je kupila blago za obleko in me peljala k šivilji. Obleka je bila svetlo siva. (Sedaj vidim gorenjske birmanke po večini v belih oblekah, toda takrat bela po kmetih ni bila v navadi.)

Na dan birme je prišla k nam neka stara sosedá ter mi z dvorogljatimi razbeljenimi vilicami nakodrala lase. Toda ženica ni bila temu delu posebno vajena, ali pa so se ji preveč tresle njene stare roke, resnica je namreč, da me je zelo opekla po glavi. Jaz pa sem vsled tega zadobila tako antipatijo do kodranjá, da se podobno orodje nikoli več v mojem življenju ni smelo približati mojim lasem.

Na glavo so mi pripeli venec suhih rož, katerega mi je tudi kupila botra. Botra pa je bila oblečena v črno svilen obleko, na glavi pa je imela pečo. K birmi sva se peljali v mesto v starem koleselju, v katerega je bil vprežen prav tako star konj. Voznik je bil botrin oče.

Po birmovanju sva šli z botro v slaščičarno, kjer me je že čakal robec, napolnjen s piškoti. (Kakor mi je pozneje pravila botra, so stali piškoti z robcem vred 1 goldinar). Potem mi je kupila še rožnivenec, mašno knjigo in — orglice, ki so bile zame vredne več nego vse drugo. Ko je bilo vse to opravljeno, sva šli v gostilno, kjer naju je čakal voznik. Tam smo se dobro okrepčali, toda opijanili se nismo, kar se pri mnogih, žal, še vedno dogodi.

Nato smo se odpeljali domov in tedaj mi je botra stisnila v roko srebrn križavec Marije Terezije, ki je imel vrednost dveh goldinarjev. Na opomin matere sem se botrci kolikor mogoče lepo zahvalila za vse usluge in dobrote, nakar je bilo birmovanje končano.

Hvalevredno je, da birmanci ohranijo do svojih botrov hvaležnost in spoštovanje skoro za vse življenje. Tako n. pr. bi se smatralo v veliko nehvaležnost tistemu, ki ne bi šel čestitat svojemu botru k njegovemu imendanu, pa naj si bo birmanec že tudi popolnoma dorasel. Pa tudi botri ostanejo svojim birmancem vedno naklonjeni. Ako nikjer drugod, pri botri mi je vedno »Miklavž nosil« in botra bi bila užaljena, ako bi ne bila prinesla k njej »nastavit«. Pa tudi pozneje, ko sem že dorasla, se je vedno z ljubeznijo zanimala za mojo usodo. Bilo mi je jasno, da me uprav radi botrinje smatra za nekako svojo sorodnico.

Ako birmanec umrje, se vedno obvesti botra, da pride k pogrebu. V nasprotnem slučaju — če umrje boter — se pa mora udeležiti pogreba birmanec.

Vasovanje. Ko dopolni fant osemnajsto leto, sme iti ponoči »na vas«. Pod to besedo je zapopadeno fantovsko petje, vriskanje, klicanje deklet in drugo podobno šarenje, ki ga uganjajo fantje v poznih urah na vasi.

Ponekod imenujejo vasovanje tudi »oglarjenje«, kar bi se reklo postavljanje okrog hišnih oglov. Saj pravi narodna pesem:

»Kdor hoče hoditi krog naših oglov,
met' mora tovaršev, kot jager pesov.«

ali pa:

»Naša hiša je nova, ne nuca stebrov,
je ni treba podpirat' od štirih vetrov.«

Fant, ki prične vasovati, pa ne pride kar tako poceni »skozi«. Treba mu je šteti denarje za »krst«. Če bi se kdo, ki še ni »krščen«,

predrznil ponoči na vasi zavriskati ali trkati na okno kake dekliške spalnice, bi ga drugi »kršчени« fantje kaj hitro napodili ali pa še celo pretepli.

Obred fantovskega krsta pa je tale!

Mladenič, ki želi postati fant, to se pravi, ko je dopolnil osemnajst let, zaprosi druge fante, naj ga sprejmo v svojo družbo, ker je pripravljen plačati za krst. Fantje nato določijo sestanek v kaki gostilni in tam plača novopečeni fant za par litrov vina ali pa tudi več. Najstarejši izmed njih natoči od tega vina poln kozarec in ga razlije na odkrito glavo novega fanta, govoreč naslednje besede:

»S to kapljico žlahno
te fanta nar'dim.
Zdaj dost' si pri moči,
boš pev (pel) in vasvov,
dekleta boš štmov.
Mi bomo vesel'
te radi imel'.
Če tuj fant prikradu
bi kdaj se na vas,
s pestjo mu pokaži.
da to ni za špas!«

Po tej ceremoniji popijejo fantje ostalo vino, »kršчени« fant gre pa še tisti večer z njimi na vas.

Vasovanje prično fantje s tem, da se zbero na sredi vasi ter posedejo po klopici, ob vodnjaku ali pa tudi na s travo poraslih tleh.

Nato začno prepevati. Na vrsto pridejo večjidel narodne pesmi. Petje na vasi je nekaj idiličnega, nekaj tako krasnega, da to zamore umeti le tisti, ki je imel priliko poslušati petje fantov, zbranih ponoči na vasi. Res je, da kmetijski fantje navadno nimajo prilike, da bi se pevsko naobrazili. Toda vkljub temu imajo mnogi tem večji dar od narave, to je čist posluh in lep blagodoneč glas. Seveda to petje glasbeno gotovo ni brez napake, a vendar je toliko ubrano, da boš, začuvši te glasove, prav rad vstal iz postelje, odprl okno in tam slonel celo uro. Glasovi lepe narodne pesmi valové skozi nočno tišino, te mehko božajo in ti segajo v dušo in srce ter ti vzbujajo tako nekam nedopovedljiva mehka čustva, da bi se najraje razjokal.

Zasledovala sem dela naših pesnikov in pisateljev. Priznati moram, da so vsi, zlasti pa oni, ki so rojeni na kmetih, več ali manj opisovali lepoto petja na vasi.

Istotako kakor s petjem, je tudi z zvonenjem. Po mestnih cerkvah imamo tako mogočno in lepo doneče zvonove, da se po-

deželski niti od daleč ne morejo primerjati z njimi. Toda mestni zvonovi vspricho splošnega vrvenja in drugega hrupa nikoli ne pridejo do polne veljave, ker se ne morejo po okolici neovirano vzvaloviti. A pojdi na kmete h kaki cerkvi in poslušaj na primer takole zgodaj zjutraj, ko bo zvonilo ali pritrkavalo k zornicam. Ti glasovi ti done v uho lepše in milejše, kot ne vem kakšen orkester. Vprašaj turista, ki večkrat prenočuje v bližini kake gorske cerkvice. On ti bo znal povedati razliko med mestnim in podelželskim zvonjenjem.

Po končanem petju se fantje z glasnimi vriski razkropijo po vasi. Nekateri gredo počivat, drugi pa »dekleta klicat«. Ti »klicariji« spadajo v dve vrsti. Prvi so, ki kličejo za šalo, in drugi, ki so zaljubljeni in mislijo na resen zakon.

Vasovalec, ki kliče za kratek čas, gre trkat na okno sedaj k temu, sedaj k onemu dekletu. Ako se mu dekle oglasi, se potem razgovarjata — ne o ljubezni — nego o delu, vremenu in vseh mogočih dnevnih dogodkih. Ta pomenek traja, dokler ne postaneta oba zaspana, nakar se fant z glasnim vriskanjem poslovi.

Fant, ki ni zaljubljen, lahko vasuje pod tem ali onim oknom, njemu se to ne šteje v zlo. Pač pa se bolj zameri dekletu, ki se oglasi prav vsakemu, kdorkoli jo pokliče. Takoj jo obsodijo: »Tista pa ni kaj prida, ker se vsakemu oglasi.«

Zato je čisto umevno, da marsikak fantič odide s »košarico«. Sicer pa fantje že vnaprej prav dobro vedo, kje ne bodo našli odziva, toda kličejo in trkaajo vkljub temu. To pa ali iz hudomušne nagajivosti, ali pa vsled tega, ker imajo s tem kratek čas in pa da pokažejo, da imajo nekaj za ušesi. Raznih »duhovitih« verzov kar mrgoli pod oknom in dekle v spalnici ima dostikrat izvrstno zabavo.

Pa evo je, te vrste »poezijo«! Čula sem jo sama od nekega vasovalca.

»O preljuba moja draga,
prišu sem do tvojga praga.
Res, da zdaj je huda zima,
a moj' srce mira nima.
Huda zima, velik mraz,
jaz pa pridem k tebi v vas.
Oh, saj enkrat se oglasi,
če ne hitro, pa počasi!
Pridi semkaj k meni k okni
in saj edenkrat me cmokni.
Če ne boš se oglasiva,
se ne bodeš omoživa,

sama reva boš ostava,
sama miv' se boš jokava.
Ako češ, besedo dej,
če pa ne, pa grem naprej.
Prej pa bom tako zaukov,
da se ti bo špampet zrukov,
jutri zjutraj do kosiva,
ga ne bodeš skup znosiva.
Urca bije dve al' tri,
meni se pa spat mudi.
Z Bogom, žaba ti prevzetna,
o saj nisi prav nič fletna,
boljših dost' na 'zbero 'mam.
Zato se koj odpravim dam (domov).
Naj srce do kolen ti poč'
dobro brecaj, lahko noč!

Takih in podobnih bi lahko napisala še mnogo.

Kadar pa se fant resno zaljubi, tedaj vasuje samo pri svoji deklici. Potrkati še kedaj na kako drugo okno, bi bilo v očeh njegove zaročenke neodpustljiv greh. Istotako bi bilo sramotno, ako bi se zaročeno dekle oglasilo komu drugemu.

Pomenki, ki se vrše pri oknu dveh zaljubljenecv, so seveda drugačne vsebine. Kdo bi se še potem menil o vremenu in podobnem, ko se pa da toliko in tako prijetno čebljati o medsebojni ljubezni.

Malo bolj nerodno za vasovalce je tam, kjer imajo dekleta za svoje spalnice podstrešne sobe. No, pa fantič si vsled tega ne beli glave. Hej, lestvo na rame in hajdi z njeno pomočjo do vabljivega okenca. Seveda je s tem združena nevarnost, kajti zgodilo se je že, da je lestva spodrsnila in fant se je pri padcu tako poškodoval, da je ostal revež za vse življenje.

Ker že ravno to opisujem, naj še povem, kakšno srečo v nesreči je imel z lestvo Koželjev Matevž iz Rateč. Tudi on je stal visoko na lestvi in z najslajšimi izrazi vabil svojo miljenko k oknu. Nesrečen slučaj pa je hotel, da je prišel tisti hip izza ogla dekličin oče, ki pa ni Matevža prav nič maral in mu je že parkrat zapretil, da mu ne bo dobro, ako ga bo zalotil »ongaviti«
okrog njegove hčere. Da je možakar mislil resno, je pokazal takoj. S hitrostjo, katere ne bi pripisoval starcu, se je zaletel tako silno v lestvo, da je telebnila s smrtno prestrašenim Matevžem na trdo cesto. Zanimivo pri tem pa je bilo, da se je Matevž takoj pobral in nepoškodovan odbežal urnih krač v temno noč, dočim se je lestva prelomila na dvoje.

Da fantje ne vasujejo večer za večerom, je gotovo. Kdaj naj bi potem spali! Pač pa se radi poslužujejo sobotnega večera, ker si potem na nedeljo lahko privoščijo nekoliko več počitka.

Najraje vasujejo na predvečer kaknega večjega praznika. Takrat ostanejo na vasi do druge ure čez polnoč, nato se pa spravijo v zvonik in pritrkujejo jutranjico.

Čas, ko se fantje strogo vzdrže vasovanja, je kvatrni teden. Takrat namreč robanti po vasi neke posebne vrste strah, ki je zelo sovražen vasovalcem in gorje onemu, ki bi bil preveč predrzen!

Ficetov stric je danes že star, siv mož, pa se še vedno spominja kvaternega večera, ko je vasoval pod oknom svojega dekleta. Mesec je gledal na zemljo v polnem svitu, on pa je naenkrat uzrl poleg sebe postavo, visoko kakor žrd, ki se je molče pošastno premikala sem in tja. Stricu so se dvignili lasje pokoncu in brez slovesa jo je odkuril od okna. A glej spaka, pošast jo je mahnila za njim in hodila tesno tik njega. Stric, to videč, je tako strahovito zatulil, da bi se moral tega glasu prestrašiti vsak, še tako kosmat strah. Začel je teči, kar so ga nesle noge. Pa joj, z njim vred je začel tudi strah tako urno vzdigovati svoja dolga bedra, da sta bila vedno tesno skupaj. Stric je bolj mrtev kakor živ pridrvel do rodne kočice in tako treščil v vrata, da so se četudi zaklenjena, mahoma odprla in on je, kakor je bil dolg in širok, telebnil po veži. Ko pa se je pobral, ni bilo o strahu nikjer več sledu.

Tako nam je pripovedoval Ficetov stric. Včasih mu je kdo hotel ugovarjati, češ, da ga je preganjala v mesečnem svitu njegova lastna senca. Toda stric se je razjezil in se ni dal ugnati. »Kaj senca«, je zarentačil. »Mar mislite, da sem bil slep! To je bil strah, pravcati kvatrni strah, katerega nas varuj Bog in sveti križ božji!«

Nekaj podobnega se je pripetilo tudi že priletnemu Ingličevemu Andrejcu izpod Šmarne gore. Ta sicer ni vasoval, pač pa se je neki kvatrni petek iz mesta grede predolgo zamudil v neki gostilni in morda tudi nekoliko globlje pogledal v kozarec. Bila je že trda noč, ko je došel do Št. Vida. Da bi bil preje doma, jo je mahnil namesto po cesti kar po bližnjici za pokopališčem. Vedel je sicer, da je kvatrni petek, toda Andrejec ni bil nikak plašljivec in pa, kaj bi se bal, saj raje gre poštenim potom. Toda možiček je svoj pogum drago plačal. Iz za pokopališčne ograje je naenkrat pogledalo vse polno črnih postav, ki so se pošastno sklanjale proti njemu in hitele šepetati: »Drži ga, drži ga!«

To je bilo seveda tudi za pogumnega Andrejca preveč. Zatisnil je oči in odkuril s tako brzino, da je med begom izgubil palico in

klobuk. Od tedaj ga pa na kvaterni petek po »Ave Mariji« ni bilo za nobeno ceno spraviti mimo pokopališča.

Sicer je tudi Andrejca hotel ta ali oni prepričati, da je v svoji prenapeti domišljiji videl le visoke ciprese in vrbe žalujke, ki so upogibale vrhove v vetru in šelestele z listi.

Seveda te domneve Andrejcu niso bile po godu. On je bil prepričan drugače in do svoje smrti je trdil, da so kvatrne noči — noči strahov in pošasti.

(Dalje prih.)

Zlata kokoška.

(Bajka iz Laplanda.)

Živel je svoje dni majhen princ. Imel je vsega v izobilju. Da mu ni bilo niti dolgčas, dobil mu je na dvoru njegov kraljevski oče revnega dečka, s katerim se je princ igral.

Temu dečku je bilo ime Bogiček.

Nekega dne sta streljala princ in Bogiček z loki. Princ ni zadel nikdar, Bogiček pa je zadel vsakokrat. To se je zdelo princu za malo. Postal je jezen in je rekel:

»Jaz ustrelim lahko v solnce!«

»Jaz tudi!« mu je odvrnil Bogiček.

Nastavila sta vsak svoj lok in f-i-i-i! sta sfrčali puščici v zrak. Prinčeva puščica je letela le malo časa. Padla je hitro na zemljo. Bogičkova puščica pa je frčala naprej in naprej proti solncu. Letela je tako daleč, da je ni bilo več videti, ne slišati. Šele čez nekaj časa se je vrnila nazaj na zemljo. Zadeti je morala solnce, kajti, ko je prišla nazaj, tičalo je v njej zlato pero. Na mestu pa, kamor je padla, je bilo opaziti rdečo kapljo krvi.

»Pero je moje!« se je zadrhl princ.

»Ni res, moje je!« je odvrnil po pravici Bogiček.

Ker nobeden ni hotel odjenjati, se je vnel med njima prepir. Kregala sta se tako glasno, da ju je slišal kralj, ki je prišel gledat.

Kralju seveda ni šlo v glavo, da bi znal streljati ubogi deček bolje, kakor pa njegov sinček prinček. Bil je nejevoljen ter je rekel dečku:

»Pojdi in poišči mi kokoš, katera je nosila to pero ter jo prinesi meni! Preden ne storiš tega, mi ne smeš pred oči!«

Bogiček je bil zdaj v velikih skrbah. Ves žalosten je šel v kraljevo kuhinjo, kjer mu je nabasal kuhar v nahrbtnik dvanaest hlebov kruha in pa ovčje stegno. S to popotnico se je odpravil na pot, da bi našel zlato kokoško.